

Олена Кривицька

НЕБЕЗПЕКИ СИСТЕМНИХ ЗМІН ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ТРЕНДУ УКРАЇНИ

Автором розглянуто системні зміни полікультурного тренду, особливості ідентифікаційних практик титульного етносу, як наслідок цього процесу охарактеризовано ключові небезпеки, ризики для українського суспільства.

Ключові слова: *етнополітична структура, поліетнічність, ідентифікаційні практики, конфлікт, етнополітичні ризики, національна безпека.*

Krivizka O. *Dangers of system changes for multicultural trend of Ukraine. The article deals with problems of system changes of culture pluralism; the main threats for Ukraine are revealed.*

Keywords: culture pluralism, multiethnic, ethnopolitics, identification, conflict, threats.

Наявна в Україні тенденція до формування громадянської нації не заперечує феномену етнічності, що спонукав українців у період занепаду радянської імперії до національно-культурного самовираження та розбудови власної державності. Прагнення етнічного самовідродження і сьогодні залишається потужним генератором процесів етнополітичного ренесансу української етнонації та етнокультурного ренесансу всіх етнічних меншин України. Триває зростання етнічної самосвідомості представників різних етносів, які населяють Україну, сформовано чітке прагнення зберегти свою етнокультурну ідентичність.

Тривалий період бездержавності України, територіальної розірваності між двома потужними імперіями – Російською та Австро-Угорською, протистояння християнського і мусульманського світів, взаємопоборювання між християнськими духовними центрами: православним і католицьким, формування різних культурно-ціннісних пріоритетів, цивілізаційних цінностей: центральноєвропейських та євроазійських, все це спонукало титанічні міграційні процеси на українських етнічних землях, становлення мозаїчної етнонаціональної структури українського суспільства. Водночас, основним чинником, який визначив об'єднання різних історичних регіонів в одному державному утворенні, абстрагуючись від того, яким шляхом це було здійснено, була географія розселення етнічних українців, розуміння їхньої єдності у середовищі культурних і політичних еліт. Це і визначило той факт, що близько 95 % державної території України – це українська етнічна територія, тобто ареал розселення української етнічної нації. Тому із Заходу на Схід (від Львівської до Сумської областей), і з Півночі на Південь (від Чернігівської області до північного Криму) етнонаціональна структура населення є доволі однорідною і характеризується великим перевалюванням етнічних українців. А безперечно поліетнічний характер має лише Крим і порівняно невеликі прикордонні ареали.

Найбільш вірогідні дані стосовно сучасної етнонаціональної структури українства, якими оперує наукова думка, надає дослідникам Перший всеукраїнський перепис населення (5 грудня 2001 р.) та більш свіжі соціологічні заміри етнічних потреб громадян України. Так, згідно з переписом, в Україні проживають представники близько 130 національностей та народностей. Водночас, йдеться про існування в Україні такої чисельності етнічних груп, оскільки більшість етносів репрезентована тут поодинокими представниками. Згідно з переписом, кількість українців становила 37,5 млн осіб (77,8 % всього населення), традиційних етнічних меншин: росіян – 8,3 млн осіб (17,3 %), білорусів – 276 тис. (0,4 %), молдаван – 259 тис. (0,5 %), кримських татар – 248 тис. (0,5 %), болгар – 205 тис. (0,4 %), угорців – 157 тис. (0,3 %), румун – 151 тис. (0,3 %), поляків – 144 тис. (0,3 %), євреїв – 104 тис. (0,2 %), вірмен – 100 тис. (0,2 %), греків – 91 тис. (0,2 %), німців – 33,3 тис. (0,1 %). Інші народи представлені в Україні меншими групами (окрім ромів – 47 тис., азербайджанців – 45 тис. та грузин – 34 тис.) чи поодинокими респондентами [1]. Незважаючи на певні зміни, що відбулися в етнонаціональній структурі населення України у порівнянні з останнім переписом населення СРСР (зростання кількості українців, кримських татар, румун, азербайджанців, вірмен, грузин, зменшення росіян, євреїв, білорусів, поляків, чехів), загальне співвідношення етнічних груп, їх конфігурація виявили тенденцію до стійкості.

Як відомо, основу української поліетнічної нації складає найбільша група європейських народів – слов'яни, об'єднані спільним походженням і мовною близькістю. Більшість населення складають східні слов'яни (етнічні українці, росіяни та білоруси), представлені також західні (поляки, чехи, словаки) і південні (болгари, серби, хорвати). В Україні мешкають лише слов'яни християни: православні, католики, уніати. Загалом слов'яни складають понад 96 % населення України.

Усі представники етнічних груп України прагнуть до збереження власної етнічної специфіки: рідної мови, культури, духовності, традицій і звичаїв. Збереження

населенням етнічних рис у багатьох випадках залежить від характеру їх розселення та місця проживання. Рідною мовою мову своєї етнічної групи називають 85 % жителів країни, серед селян – 96 %. Як бачимо, саме етнічне населення міст в якості рідної мови визнає мову інших етносів. Процеси акультурації призвели до значної русифікації та українізації етнічних меншин. Частка інших етнічних мов, які вказуються у якості рідної, становила 2,9 %, при питомій вазі представників інших національностей (без українців та росіян) 4,9 %. Етнокультурна близькість українців з рештою населення країни сприяє становленню української мови як державної. На кінець 2001 р. 87,8 % всього населення України вільно володіли українською мовою і цей процес має стабільну тенденцію до зростання [2].

Етнокультурна політика стала одним із пріоритетних напрямів державної діяльності, невіддільною складовою офіційної культурної політики, спрямованої на формування національно-державницького патріотизму, відродження й розвиток культур усіх етнокомпонентів українського соціуму – етнічних українців, національних меншин, кримсько-татарського народу та ін. Слід нагадати, що відповідно до правових основ формування державної етнонаціональної політики України – Декларації про державний суверенітет України, Конституції України, Декларації прав національностей України, відповідно до Законів України «Про національні меншини в Україні», «Основ Законодавства України про культуру», з урахуванням Рамкової конвенції про захист національних меншин, Європейської хартії регіональних мов або мов меншин за роки незалежності було розроблено низку програм підтримки діяльності та розвитку культур національних меншин на загальнодержавному та регіональних рівнях, у тому числі й за участі міжнародних організацій. У межах цих програм здійснюється цілий комплекс різноманітних заходів, спрямованих на задоволення духовних і культурно-освітніх потреб, забезпечення вільного етнокультурного розвитку, створення умов для гармонійного співіснування громадян України, незалежно від їх етнічного походження. У той же час в останні роки у контексті виборів Президента України

в 2004, 2009 рр., виборів до Верховної Ради України в 2006 та 2007 рр., реалізація національно-державницької політики стикається з низкою проблем, протиріч, конфліктів і небезпек.

Потенційні протиріччя та небезпеки в становленні національно-державницького патріотизму та консолідації нації пов'язані насамперед з відсутністю етнічної однорідності населення України, незважаючи та його мовну, культурну, історичну спорідненість. Ці протиріччя умовно можна звести до декількох груп, які можуть перерости у протистояння чи навіть конфлікт. Перша група простежується між прагненням української культури зайняти таке місце у житті суспільства, яке гарантовано їй Конституцією країни та культурами національних меншин, зокрема російської, представники якої часто-густо не вважають себе меншістю. Політичні сили, які репрезентують російський рух (ЗУБР, Руський блок, Прогресивна соціалістична партія, Комуністична партія, окремі представники Партії регіонів та ін.) надали процесу етнічної мобілізації росіян в Україні політичного забарвлення, експлуатуючи гасла щодо другої державної мови, спільної і єдиної історичної пам'яті, загрози примусової українізації, більш тісної співпраці України у рамках СНД. Хоча питання мови на етапі формування конфлікту було політично нейтральним, у процесі передвиборних кампаній воно штучно підігрівалося як засіб боротьби за електорат і слугувало чинником збурення частини місцевого населення. Його політизація призвела до поглиблення протиріч, загострення ситуації на міжрегіональному рівні, стала однією з причин наростання відцентрових і сепаратистських рухів.

Важка спадщина українського етносу, розділеного в різні історичні відтинки між різними країнами, зокрема Російською та Австро-Угорською імперіями, знаходить вияв у різних цивілізаційних вимірах, етнокультурних традиціях, звичаях, культурі спілкування з іншими етнічними групами. Збирання українців у межах однієї країни, яке в основному завершилося за часів радянської історії, поглибило недовіру частини західних українців до східних і навпаки. Як відомо, тоталітаризм переслідував одних

українців руками інших, історія радянської України – це історія громадянського протистояння. Негативний досвід минулого, його переосмислення спонукає до вироблення нової за підходами та якістю політики щодо українства, творення української культури європейського зразка.

Друга група небезпек охоплює спроби виокремлення культурно-етнографічних і діалектних груп українства в окремі групи з претензією видати місцевому самобутність за етнічну окремішність. Це стосується, насамперед, русинів Закарпаття, лемків, переселених із Підляшшя, створення нових позаетнічних об'єднань – на Півдні України, в Криму тощо. Зокрема, рух за визнання права русинів на національно-територіальну автономію має в своїй складовій культурний чинник, спираючись на який його провідники паразитують на природних прагненнях частини закарпатців зберегти місцеві культурно-обрядові традиції та звичаї. Поєднання етнокультурного конфлікту з етнополітичним, штучне насадження русинської ідентичності населенню та підштовхування до визнання себе русинами всупереч українству потребує пильної уваги з боку органів центральної та місцевої влади. Ситуація на Закарпатті ускладнюється ще й тим, що тут відкривається кордон чотирьох європейських країн, численні діаспори яких мешкають в краї, насамперед, угорська та румунська. Забезпеченість їхніх культурно-освітніх потреб, врахування поліетнічної складової в соціально-економічній політиці гарантуватиме уникнення етнокультурного, а відтак і політичного конфлікту в регіоні.

Третій зріз стосується регіональної, але й водночас важливої загальнодержавної проблеми відновлення прав і відродження культури кримськотатарського народу. Кримські татари – народ, права якого було тотально порушені і який зіткнувся з усією сукупністю суперечностей, що виникли в результаті повернення на батьківщину: територіальних, соціальних, духовних, культурних. Водночас відзначимо, що кримсько-татарському народу властива етнічна солідарність, його поступ спрямовує етнічна еліта, добиваючись відновлення сукупних прав, включаючи право на розвиток національної культури, збереження духовних

святинь, відбудову культурних пам'яток, а це далеко не завжди адекватно сприймається іншими етнічними громадами регіону, в першу чергу, росіянами. Для етнокультурної ситуації в автономії властиво те, що значна частина етнічних груп регіону не володіє рідною мовою, надаючи перевагу в спілкуванні російській мові. Це характерно для багатьох українців, німців, євреїв, вірмен, караїмів, кримчаків, а також для окремих кримських татар. Всупереч тому, що Конституції АРК на законодавчому рівні гарантувала збереження розмаїття культур, які історично склалися на півострові, зобов'язала органи влади створити умови для їх рівноправного розвитку та взаємозбагачення, російська мова продовжує домінувати в усьому спектрі соціальних функцій, в той же час українська та кримськотатарська мови вживаються дома, в сім'ях, у закладах освіти та на офіційних заходах. Зростання чисельності шкіл з українською та кримськотатарською мовами викладання, засобів масової інформації, національно-культурних товариств – все це лише перші паростки оптимізації етнокультурного життя півострова. Гарантії вільного розвитку національних мов покликане закріпити нове мовне законодавство, про яке народні обранці згадують лише напередодні виборів і забувають під час каденції. Реформування сфери освіти і культури з урахуванням змін в етнічному складі населення півострова, повернення депортованих народів, етнокультурного пробудження українців стикається з нерозумінням, а інколи й з супротивом місцевих органів влади.

Четвертий рівень небезпек мають здебільшого регіональний характер і пов'язаний з культурними запитами меншин, які мешкають більш-менш компактно в Україні: угорців і румунів Закарпаття та Буковини, поляків Волині, Поділля та Галичини, болгар і гагаузів Одещини, греків Приазов'я тощо. За мирного протікання етнокультурних процесів у цих регіонах не слід забувати, що протиріччя, які не знімаються, не залагоджуються, можуть перерости у конфлікт. Ось чому українська влада посилено сприяла становленню національно-культурних товариств національних меншин, духовному пробудженню етнічних

груп, відродженню національних традицій, збереженню етнічної ідентичності, активізації зв'язків з історичними батьківщинами, створила відповідну правову базу захисту національних меншин.

Окреслені чотири різновиди протиріч та небезпек мають історичне походження, вони були закладені ще в імперські та радянські часи, соціально-економічною, демографічною та міграційною політикою тоталітарних режимів, що призвело до деформації етнічної мапи країни, певного роздвоєння культурного простору. Емпіричний матеріал дає можливість говорити про співіснування в сучасній Україні двох культурних макрорегіонів: з домінуванням українського культурного чинника (Центр та Захід); з консервацією російського (радянського) культурного середовища (Схід і Південь). Такий розподіл підтверджується соціологією, численними виборчими кампаніями, їх протіканням та результатами. Радянська культурна політика «узаконювала» нерівність культур, адже СРСР реалізовував модель внутрішнього колоніалізму, українська культура за показової підтримки влади розвивалася лише у ключі ідеологічного монізму, соціалістичного реалізму та сприяння утвердженню нової інтернаціональної культури. Етнокультурна політика УРСР не сприяла етнокультурному розвитку представників національних меншин в Україні, оскільки не було можливості вивчати рідну мову, отримувати нею інформацію, чим закладалася конфліктна складова в коло соціально-економічних проблем радянської політичної системи. Регіоналізація України відбувалася за пріоритетом геополітичних, економіко-технологічних показників, а етнічному складу населення, культурним традиціям, конфесійній приналежності відводилась другорядна роль. Сучасні політичні спекуляції на культурній основі консервують стару регіоналізацію країни, поглиблюють її стосовно певної регіональної етнокультурної ментальності, об'єднання на захист української чи російської мови, євроатлантичного чи євразійського політичного вибору, націонал-демократичної, соціалістичної чи ліберальної ідеології [3]. Існуючі розбіжності підсилюються економічною та політичною кризою, що, поряд з іншими факторами

(етнічною структурою населення, історичними традиціями, конфесійною приналежністю, техногенними розходженнями тощо), відбиваються на процесі національної консолідації. Разом з тим, Україна не є штучним уламком колишніх великодержав, який постійно вимагав би творення різних ідеологічних проектів для підтримки своєї цілісності, а знаходиться за своїми історично-етнополітичними засадами в одному ряду з іншими центрально- і східноєвропейськими національними державами, ядром яких є ареали розселення державотворчої нації. Тобто Україна має всі необхідні об'єктивні етногеографічні підстави бути національно-цілісною державою. Треба визнати, що основним гарантом суспільної єдності України є цілісність самої української етнічної нації, яка за всіма параметрами має державотворчий характер і необхідні історично-географічні передумови для формування ефективної системи взаємозв'язків з етнічними меншинами: тривале, переважно безконфліктне, проживання на одній території, порівняно високий рівень компліментарності та ін.

Цілком природно, що зміна економічної, політичної, духовної ситуації в Україні призвела до значних видозмін внутрішніх відносин українського етносу, які існували в радянський період, а також до його відносин з іноетнічними групами, котрі проживають на терені держави. По-перше, ці міжетнічні відносини стали складними, різноманітними; по-друге, намітилися тенденції, які породжують поляризацію українського суспільства. Головна небезпека – у розколі української нації на ґрунті регіональних, релігійних, політичних протиріч.

З огляду на сказане вище, зауважимо, що наша держава являє собою нетиповий за європейськими мірками зразок держави з неповторними ознаками системи етнічних кордонів:

- етнічна карта України складається як з дисперсних, так і з компактних груп, що може використовуватися підставою вимог як для національно-культурної, так і національно-територіальної автономії;

- кількісно найбільший етнос – українці – мають дискримінований статус рідної мови;

- асиміляційну загрозу являє собою не етнічна більшість, а етнічна меншість – росіяни;

- зосередженість основних продуктових сил України в регіонах, де домінує культура (мова) національної меншини;

- суспільно-політична розчленованість держави має виразний регіональний вимір.

Варто зазначити, що основним змістом внутрішніх процесів, характерних для усіх елементів полікультурного тренду українського суспільства, є більш або менш інтенсивне відродження втрачених чи нерозвинених раніше сутнісних атрибутів етнічності. Найхарактернішими для таких процесів є: прагнення меншин, зазвичай стимульоване лідерами їхніх організацій, зайняти вагоміші ніші у суспільному житті тієї чи іншої країни; невдоволення станом забезпечення етнокультурних прав меншинних груп населення та етнополітикою держави. Отже, на підставі зазначених тенденцій розвитку полікультурного мегатренду України можна зробити кілька попередніх висновків:

- у стадії етнополітичного чи етнічного ренесансу знаходяться всі елементи етнонаціональної структури українського суспільства;

- найінтенсивніше етнічне відродження відбувається у середовищі українського етносу, болгар, греків, кримських татар, німців, поляків, рома, румунів, угорців та деяких інших. Це виявляється передовсім у відродженні занедбаних етнічних мов, традицій, інших ознак етнічності;

- фази етнополітичного ренесансу українців й етнічного ренесансу національних меншин та інших спільнот практично збігаються, вони розпочалися наприкінці 80-х рр. ХХ ст. й інтенсифікувалися після проголошення незалежності у 1991 р.

Вважаємо, що змістом наступного етапу етнополітичного розвитку має стати досягнення поставлених цілей, вдоволення потреб етнокультурного і певною мірою політичного розвитку різних елементів етнонаціональної структури. Втім, не виключено, що на новому етапі розвитку української держави можуть постати нові загрози. Адже процеси глобалізації й стандартизації у ширшому контексті, принаймні європейському, створюватимуть ризики

викликані прагненнями до збереження етнічної самобутності вихідцями з різних етносів, які мешкають в одному багатокультурному організмі.

Таким чином, у процесі системних змін полікультурного поля в умовах суспільної трансформації чітко вимальовуються дві основні тенденції. Перша – прагнення побудувати національну державу. Найбільш концентровано його уособлюють представники українського етносу, переважна частина членів національних меншин. Друга тенденція – відродження етнічної самобутності інших елементів етнонаціональної структури супроводжується зростанням етнічної солідарності, внутрішньої групової згуртованості й активізацією етнічних рухів за реалізацію прав меншин. Останнє за певних обставин може породжувати конфліктогенні ситуації та якщо не сепаратистські, то принаймні ізоляціоністські настрої у середовищі національних меншин, що підтверджують події останніх років в Криму, Східному регіоні.

Аналізуючи взаємодію двох вказаних тенденцій і вплив на неї різних чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, варто зважати на кілька обставин:

- історичну тяглість безконфліктного співіснування представників багатьох етносів на території нинішньої України;

- чинник підлеглості, а до певної міри й національного пригнічення, але, безумовно, обмеження можливостей розвитку як етносоціальної спільноти українців, так і представників інших етносів;

- позиції держав етнічних батьківщин щодо частин своїх етносів, які знаходяться у рамках української етнополітичної матриці;

- зовнішньополітичні пріоритети та орієнтації України. Від початку 90-х рр. минулого століття відбувалися системні зміни у статусі елементів поліетнічної структури українського суспільства: українці перетворюються на домінуючу етнічну спільноту, а представники інших етносів на її усталені компоненти. Взаємодія цих компонентів з домінуючою більшістю, українцями, вийшла на новий рівень. Такий перебіг подій, здавалося, відкривав можливість

для утвердження стандартного і панівного на території колишнього СРСР типу відносин між домінуючою етнічною та підлеглими спільнотами, де превалювала б тенденція до гомогенізації. Отже, один із варіантів розвитку міг би полягати в перетворенні українського етносу не лише на домінуючий, а й на панівний елемент етнонаціональної структури з перспективою на гомогенне в етнічному плані суспільство. Проте цього не сталося, хоча настрої «Україна для українців» час від часу зринають у дискусії про майбутній етнонаціональний розвиток держави. Вважаємо, що вони не є визначальними, а для їх розвитку у сьогоднішній Україні недостатньо ґрунту.

Потрібно зважити на той факт, що кризовий стан української етнонації залежить від ступеня власного відношення до ідентифікації в умовах модерних викликів суспільної трансформації, коли інерція розподілу старої ціннісної системи посилює стан психологічної аномії. На нашу думку, українцям притаманні тяга до наднаціональних стосунків, але й разом з тим національне забарвлене світосприймання. В умовах політизації титульного етносу, системної національно-політичної кризи суспільства, така полярність поведінки створює нові загрози міжетнічним відносинам.

Небезпеки системних змін пов'язані із сегментованістю поліетнічного суспільства. Йдеться про конфронтацію по лінії «Захід–Схід», про напругу, яка виникає на ґрунті різного розуміння національних цінностей. З одного боку, сильна радянська ідентичність, схильність до інтернаціоналізму, відчуття власної неповноцінності, як наслідок імперської ідентичності. З другого – більша консолідованість еліти, потяг до національно-культурного відродження. За таких умов використання маркерів «неукраїнськості» може ризики міжетнічного протистояння. Слід взяти до уваги, що на кризисність ідентифікації та суспільного статусу титульного етносу впливає й сучасна соціальна стратифікація суспільства. Абсолютизація питання: «українці», а всі інші «совки» небезпечний каталізатор націоналістичних міфів, що розхитують човен міжетнічної злагоди. З огляду на сказане, українські радикали мають усвідомити, що риторика щодо відродження громадянського націоналізму

та гасла «Україна для українців» здатні багатократно посилити поляризацію суспільства. Антагонізм полягає ще й в тому, що на фоні політизації титульного етносу, реанімації етнічної ідентичності проходить процес акультурації характерний для поліетнічних суспільств. Ось чому не можна розкривати конфліктність ідентифікації українського етносу тільки як протиставлення українського та російського компонента поліетнічного тренду України. Доктрина комплексного розвитку багатосегментованого суспільства, рівноправність у задоволенні національно-культурних, освітніх, економічних потреб етносів, наполеглива праця держави в напрямку поваги до української мови та її утвердження в громадсько-політичному просторі виключить ризики національного протистояння, а сприятиме самоусвідомленню цілісності українського народу. Щодо етноідентифікаційних аспектів української етнонації їх головною ознакою є створення нового соціокультурного типу української макроідентичності. Ступінь активності, темпи цього процесу залежатимуть від темпів подолання етносоціокультурної біполярності та подолання комплексу етнічної меншовартості. Загалом етнічні спільноти інтегровані в українське суспільство й ототожнюють себе з ним. Справа в тому, щоб креативний потенціал українців не обмежував інтереси інших етнічних субкультур українського [4].

Наведений аналіз дозволяє зробити висновок, що, з одного боку, поліетнічність створює суспільству і громадянам сприятливі можливості розвитку, на основі взаємозбагачення етнічними культурними, інтелектуальними та іншими ресурсами. Однак, з іншого боку, вона ускладнює суспільні відносини, оскільки етнічна динаміка й міжетнічна взаємодія відбуваються через протиріччя між суб'єктами цих відносин із приводу реалізації їх специфічних етнічних потреб та інтересів. А ці інтереси формуються й виявляються практично в усіх сферах суспільного життя та тісно пов'язані зі специфікою суспільно-політичних, етнодемографічних, етномовних, етносоціальних і міграційних процесів сучасності, особливостями вітчизняної економіки і політики, культури і суспільної свідомості та психології, історичної пам'яті населення, геополітичних і

геоцивілізаційних викликів і відмінностей у відповідних ідейних орієнтаціях населення різних регіонів держави.

Отже, поліетнічність суспільства містить потенційні внутрішні загрози цілісності нації, чим не може зневажати етнополітика української держави. Взагалі, в сучасному світі зі складними переплетіннями міграційних процесів важко уявити собі абсолютно моноетнічну націю. Поліетнічність нації виявляється важливим фактором саморозвитку останньої, а саме:

- поліетнічність є необхідною передумовою динамічної стійкості нації як системи;

- етнічна різноманітність населення постає одним із чинників утворення на основі етнічних сегментів політичної нації;

- етнічна різноманітність створює потенційні зв'язуючі ланки з іншими націями, до складу яких входять відповідні етнічні групи.

Підсумовуючи, наголошуємо, що поліетнічність нації може стати джерелом внутрішніх загроз національній безпеці. Стосовно України можна виділити два види таких загроз:

- міжетнічні конфлікти;

- домінування титульного етносу.

Це потенційні загрози, оскільки час від часу спостерігаються їх симптоми. Слід зазначити, що міжетнічні конфлікти в Україні, на відміну від деяких інших пострадянських держав, знаходяться в латентному стані і наче не загрожують цілісності нації. Ризики міжетнічних конфліктів виявляються, головним чином, у прагненні іноетнічних груп до їх визнання корінними народами України. Отже, при відповідному законодавчому врегулюванні цього питання такої загрози національній безпеці можна уникнути.

Друга загроза, яку ми умовно назвали «домінування титульного етносу», обумовлена тим, що сучасна Україна прагне забезпечити домінування культури українського етносу як титульного. Зазвичай національна культура насправді формується на основі культури титульного етносу, але шляхом не домінування, а збагачення її за рахунок культурних елементів інших етнічних груп, що входять до складу нації.

Акцентуючи увагу на поліетнічності українського суспільства, можна сформулювати основні принципи забезпечення національної безпеки:

- гармонізація загальнонаціональних інтересів та інтересів етнічних груп у складі нації;
- забезпечення умов для задоволення потреб всіх етнічних груп у правовому їх самовизначенні;
- створення умов для вільного й рівноправного культурного розвитку всіх, без винятку, етнічних груп, які утворюють націю;
- вироблення таких форм співпраці, за яких представники кожного етносу зацікавлені у розвитку регіонів на основі етнічного та національного добробуту;
- створення умов для забезпечення політичної чи економічної самостійності регіонів із компактним проживанням однієї чи кількох етнічних груп;
- дотримання пріоритетності національних цінностей над етнічними, а загальнолюдських – над національними.

У контексті проблем національної безпеки досі залишається актуальним погляд О. Бочковського стосовно того, що «ніщо так не гальмує народотворчого розвитку у напрямі до національного скупчення, як саме оця суспільна розпорошеність (так звана атомізація) старобулої громади, суспільна складня якої була мозаїкою» [5]. Тобто найбільш надійний шлях поступового посилення національної безпеки лежить через зростання єдності представників різних етнічних груп поліетнічної нації.

1. Етнонаціональна структура українського суспільства : довідник / В. Б. Євтух, В. П. Трощинський, К. Ю. Галушко, К. О. Чернова. – К., 2004. – С. 10–20.

2. Там само. – С. 17–19.

3. Зварич І. Т. Етнополітика в Україні: Регіональний контекст. – К., 2009. – С. 69.

4. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: Пастки ціннісних розмежувань. – К., 2011. – С. 98–100.

5. Бочковський О. І. Наука про націю та її життя. – Н.-Й., 1958. – С. 80.